

Vzpomínáme 30. výročí bitvy na Volze

Před třiceti lety dne 19. listopadu 1942 zahájila Rudá armáda u Stalingradu grandiózní protiútok, který znamenal zásadní zvrat v průběhu Velké vlastenecké války.

Toto významné výročí si připomínáme nejenom my, příslušníci ČSLA, ale současně i všichni občané bez rozdílu národnosti a ras, pro které německý fašismus představoval smrtelné nebezpečí jejich existence. Vždyť přelom, ke kterému došlo v průběhu stalingradské bitvy, byl jednoznačným potvrzením růstu síly a mohutnosti Rudé armády. Výsledek této bitvy otřásl samotnými základy hitlerovského Německa a na druhé straně ukázal všem národům, že Rudá armáda vyžene fašistické vetřelce ze své země a že má dostatek sil beze zbytku je porazit.

Hlavním cílem hitlerovských fašistů po porážce u Moskvy na sklonku roku 1941 bylo ovládnout v průběhu roku 1942 naftové oblasti Kavkazu a přerušit spojení SSSR se západními spojenci přes Írán. Vycházeli přitom z úspěchů Rommelovy skupiny v severní Africe a počítali v perspektivě se spojením dvou vstřícných úderů — ze severní Afriky a z Kavkazu do prostoru naftových zdrojů Středního východu. V roce 1942 již Němci nebyli schopni útočit současně na všech strategických směrech v obdobném rozsahu, jako v létě 1941 po zahájení války.

Během léta dosáhli hitlerovci určitých úspěchů v prostoru Charkova, na Krymu

a v Donbasu. To jim vytvořilo příznivé podmínky k vedení útoku na Volhu a na Kavkaz. V červnu soustředilo německé velení na tomto směru mohutné uskupení v síle 70 pěších, 10 tankových a 8 motorizovaných divízi. Části sil se podařilo proniknout tomuto uskupení koncem srpna 1942 do prostoru severně Stalingrad až k řece Volze.

V říjnu 1942 zahájilo sovětské velení přípravu mohutného historického protiútku, který měl přivodit zásadní obrát nejen v bitvě na Volze, ale který se měl stát obratem i v průběhu celé Velké vlastenecké války.

Těto akce se zúčastnily tři fronty — Stalingradská, Donská a Jihozápadní.

Při přípravě operace byly uskutečněny obrovské utajené přesuny vojsk. Operaci plánoval na jednotlivých stupních velení při dodržení všech zásad utajení pouze omezený počet příslušníků štábu. Charakteristickým rysem práce štábů byla snaha „aby vyšší štáby neztráceli zbytečně čas s vyřizováním dokumentů na úkor skutečné přípravy vojsk“.¹⁾

Tuto zásadu bychom se měli snažit přenést do praktické činnosti našich štábů, poněvadž mnohdy ještě při cvičeních zapomínáme, že rozhodujícím a hlavním vykonavatelem a realizátorem všech plánů jsou bojující vojska.

¹⁾ K. K. Rokosovskij, Naše vojsko, Praha 1971, str. 123

Na provedení protiúderu bylo vyčleněno ze zálohy hlavního velení velké množství strategických záloh. V období od 20. listopadu do 31. prosince bylo předáno bojujícím frontům ze zálohy 20 stílečských divízi, 6 tankových a 4 motorizované sbory, 7 samostatných tankových brigád a 25 dělostřelečských pluků.

Při zahájení protiúderu byl tento poměr sil mezi sovětskými a německými vojsky:

- v osobách 1:1
- v dělech a minometech 1,4:1
- v tancích 1,3:1
- v letadlech 1:1,1

Z toho je zřejmé, že všeobecně byly síly na obou stranách vyrovnané. Stanovených cílů mohla Rudá armáda dosáhnout jen vysokým vojenským mistrovstvím, které se projevilo především ve volbě směru hlavních úderů na nejcitlivější úseky operační sestavy nepřítele a ve vytvoření 3—4násobné převahy sil a prostředků na úsecích průlomu.

Dne 19. listopadu 1942 byl zahájen protiútok sovětských vojsk, který vedl k obklíčení a zničení mohutného uskupení německých vojsk v celkové počtu 330.000 osob.

Během čtyř dnů se Rudé armádě podařilo uzavřít obklíčovací kruh kolem německých vojsk. Dne 23. listopadu 1942 v prostoru Kalče a Sovětskij se setkala vojska Jihozápadního a Stalingradského frontu, která po uzavření obklíčovacího kruhu začala ihned vytvářet vnější okruh obklíčení.

Vojska Jihozápadního frontu měla do prostoru Kalče 120 km, kde se měla spojit s vojsky Stalingradského frontu. Tento front měl k dosažení Kalče překonat vzdálenost 90 km, a proto zahájil útok o jeden den později.

Po obklíčení německých vojsk v prostoru Stalingradu probíhaly těžké boje s obklíčenými německými vojsky, jednak při odražení pokusů nepřítele zvenčí prolomit obklíčovací kruh a vyvést obklíčená vojska. Byly to dvě úderné skupiny v prostoru Kotělnikovo o Tormosino, kterými chtěl tehdejší německý polní maršál Manstein uvolnit cestu obklíčeným vojskům. Tyto pokusy nepřítele byly však zmařeny včasným zasazením záloh z hloubky. Rozhodující úlohu přitom sehrála 2. gardová armáda R. J. Malinovského.

Po odražení těchto pokusů nepřítele o vyvedení obklíčených vojsk přikročilo sovětské velení k energické likvidaci obklíčených hitlerovských vojsk. Řízení celé operace k likvidaci nepřítele bylo soustředěno koncem prosince 1942 v rukách

velitele Donského frontu; do této doby totiž vytvářely obklíčovací kruh vojska dvou frontů — Donského a Stalingradského. Ukázalo se, že tato centralizace činnosti vojsk při likvidaci obklíčeného nepřítele byla velmi účinná a urychlila celý proces zničení obklíčeného nepřítele.

Na druhé straně hitlerovské velení se snažilo co nejdéle prodlužovat boj obklíčených vojsk, poněvadž potřebovalo získat čas pro odsun vojsk z Kavkazu, kterým rovněž hrozilo obklíčení po skončené bitvě na Volze. Všechny tyto pokusy Němců byly zmařeny energickou činností útočících sovětských vojsk, kterým se podařilo rozdělit obklíčená vojska na dvě části — severní a jižní a samostatně je likvidovat.

Výsledkem této úspěšné činnosti bylo zničení a kapitulace jižní skupiny německých vojsk, se kterou se vzdal i velitel 6. armády polní maršál Paulus.

Druhá, severní skupina, byla likvidována o několik dní později a její zbytky kapitulovaly dne 2. února 1943.

Jaké byly příčiny této porážky hitlerovských vojsk? Nejhodnější bude citovat autora nad jiného povolaného — G. K. Žukova, který ve své knize „Vzpomínky a úvahy“²⁾ uvádí: „Nejdůležitějším předpokladem porážky německých vojsk byla důmyslná organizace momentu operačně taktického překvapení, správná volba směru hlavních úderů a přesné určení slabých míst nepřátelské obrany...“

Velitelství a štáby prováděly celou praktickou přípravu protiofenzívy nanejvýš pečlivě a promyšleně a během samotné protiofenzívy se řízení vojsk na všech stupních vyznačovalo cílevědomostí, pevností a prozíravostí.

Zkušenosti z bitvy na Volze nemůžeme pochopitelně v plném rozsahu aplikovat do dnešních podmínek přípravy naší armády. Naše armáda se může bez výhrad učit od vojáků Rudé armády i od všech občanů Sovětského svazu, kteří přímo či nepřímo se podíleli na této grandiózní bitvě, naprosté oddanosti socialistické vlasti a Komunistické straně, nezměrnému masovému hrdivství, vůli porazit nepřítele, obětavosti a pracovnímu nadšení a vojenské i státní kázi. Bez těchto hodnot by nebylo možné dosáhnout tak skvělého obratu v průběhu války, který znamenal konec všech plánů německých fašistů na poražení Sovětského svazu.

Toto vítězství Rudé armády bylo i důkazem naprosté převahy sovětského vojenského umění.

Při organizaci protiúderu došlo k řadě změn v zásadách operačního umění a tak-

²⁾ Nakladatelství Svoboda, Praha 1971, str. 406 a 407

tiky, používaných do této doby v Rudé armádě.

Celková šířka protiútoků sovětských vojsk byla 400 km a obrana nepřitele byla prolamována na šesti úsecích, z nichž každý byl široký 10–14 km.

Tankové a mechanizované sbory byly použity jako armádní rychlé skupiny s cílem rychle proniknout do operační hloubky. Nedostatek tanků přímé podpory si však vynutil zasadit tyto sbory k doplnění taktické hloubky obrany nepřitele.

Příprava protiútoků probíhala ve složitých podmínkách, poněvadž značná část svazků musela překonávat při soustředění obrovské vzdálenosti po vlastní ose a střelecké divize pěším pochodem.

Nepřátelskému průzkumu se v tomto období nepodařilo zjistit prostory soustředění přesunujících se vojsk, takže nepřítel neodhalil zámysl a rozmach připravené strategické operace.

Správná volba směru hlavního úderu byla jedním z rozhodujících činitelů, které ovlivnily úspěch operace. Tyto úderu směřovaly zpravidla na nejzranitelnější a nejslabší místa v sestavě nepřítel, kde mohla útočící vojska na nejkratších směrech proniknout do nepřátelské sestavy, do jeho týlu a zabránit příchodu záloh. Proto např. ve stalingradské operaci byly vedeny hlavní úderu na úsecích, které bránila rumunská vojska, jejichž bojeschopnost nedosahovala úrovně hitlerovských fašistických vojsk.

Soustředěním útočících vojsk se podařilo dosáhnout na úsecích průlomu 2–3 násobné převahy nad nepřitelem. Tím bylo umožněno dosáhnout vysoké hustoty na 1 km fronty: 66 dělostřeleckých a minometných hlavních a 24 tanků a samohybných děl.

Střeleckým divizím bylo přidělováno jako posilový prostředek 5–7 dělostřeleckých a minometných pluků, prapor nebo pluk tanků a výjimečně i tanková brigáda.

V útočných pásech střeleckých divizí se určovaly úseky průlomu, ve kterých se soustřeďovaly hlavní síly a prostředky.

V organizaci útočného boje se objevily nové prvky. Dělostřelectvo kromě splnění úkolů v rámci dělostřelecké přípravy podporovalo boj pěchoty a tanků a udržovalo s nimi součinnost za boje o první pásmo obrany nepřitele. Součinnost organizoval velitel divize v terénu.

Dělostřelectvo začalo rozmísťovat svá palebná postavení blíže k přednímu okraji nepřátelské obrany. Velitelům střeleckých praporů a pluků byly podřízeny praporeční

a plukovní minomety, což podstatně zvýšilo palebnou sílu těchto jednotek.

Během útoku se zlepšila podpora pěchoty a tanků dělostřelectvem. Tanky přímé podpory pěchoty se od ní neodtrhovaly na velké vzdálenosti, maximálně do 400 metrů.

Operační a taktická součinnost letectva s pozemními vojsky byla podstatně zdokonalena. Ke střeleckým svazkům, které se bránily v prvním sledu, byli vysíláni styční důstojníci; letectví představitelé se vysílali k organizování součinnosti se vševojskovými armádami.

Pokusíme-li se udělat stručné závěry z přípravy a provedení této významné strategické operace, vidíme, že její výsledky podstatně ovlivnily vojenskopolitickou situaci ve světě.

Lidé celého světa dodnes uznávají obrovský význam stalingradské bitvy pro další průběh 2. světové války.

Význam slavného vítězství u Stalingradu tkví v tom, že se podařilo zničit hlavní uskupení hitlerovských vojsk, která byla obklíčena v rámci protiútoků zahájeného dne 19. listopadu 1942. Rudé armádě se podařilo vybojovat strategickou iniciativu na celé sovětsko-německé frontě, neboť na tento protiútok navázal všeobecný útok na dalších úsecích fronty. Za čtyři a půl měsíce bylo zničeno více než 100 divizí hitlerovské armády a jeho tehdejších spojenců.

Tato bitva byla výsledkem velké organizačské práce KSSS, sovětské vlády a hrdinské práce a nesmírného úsilí všeho sovětského lidu. Vítězství Rudé armády u Stalingradu bylo triumfem sovětského vojenského umění a ukázkou růstu její síly a připravenosti.

Toto vítězství se projevilo zvýšením aktivního odporu zotročených a okupovaných zemí a národů proti německým fašistickým vetřelcům, které pod vedením svých komunistických a dělnických stran bojovaly proti společnému nepříteli. Vítězství v této bitvě je důkazem obrovské organizačské práce všech štábů i nesmírného hrdinství obránců města, kteří vydrželi všechny těžkosti a strádání a prokázali ohromné hrdinství i vojenské mistrovství, stejně tak i pracovního hrdinství všech pracovníků závodů v samotném Stalingradu, kteří dovedli vyrábět potřebné zbraně i v průběhu bojů a dodávat je obráncům města.

Nechť toto významné výročí je nám další pobídkou v přejímání bohatých zkušeností od slavné Sovětské armády při zvyšování obranyschopnosti naší armády, naší republiky a celého tábora socialismu.